

Ἡ ἔναντι τῶν αἰρετικῶν στάσις τοῦ Ἱεροῦ Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ*

*ὑπὸ Ἀνδρέου Θεοδώρου
Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν*

Ἡ Αἰρεσις ἀποτελεῖ φαινόμενον θλιβερόν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἐκκλησίας. Ἀναγκαῖον ἀπό τινος, ἀπόψεως κακὸν (Α΄ Κορ. ια΄ 19), συσσωρεύει πολλὰ δεινὰ ἐν τῷ ἐνιαίῳ καὶ ἀχράντῳ σώματι αὐτῆς.

Ἡ αἵρεσις ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ προήρχετο κατὰ κανόνα ἐκ τῆς προσπαθείας τοῦ ἀνθρώπου ὅπως, ἐπὶ τῇ βάσει λογικῶν κατηγοριῶν καὶ δὴ καὶ τῇ συνδρομῇ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, διερμηνεύσῃ καὶ καταστήσῃ προσιτὸν εἰς τὴν διάνοιαν αὐτοῦ τὸ μεταφυσικὸν περιεχόμενον τῆς θείας ἐξ ἀποκαλύψεως ἀληθείας.

Ἡ δυσανάλογος ὅμως αὕτη προσπάθεια τοῦ λόγου, παρὰ τὰς ἐνδεχομένως ἀγαθὰς καὶ εἰλικρινεῖς διαθέσεις αὐτοῦ, κατέληγε συνήθως εἰς τὴν παρερμηνεῖαν καὶ διαστροφήν τοῦ περιεχομένου τῆς πίστεως. Παραθεωροῦσα τὴν πίστιν, δι' ἧς καὶ μόνης εἶναι δυνατὴ ἡ ἀναγωγὴ τῆς ὑπάρξεως εἰς τὴν σφαιρὰν τοῦ θείου μυστηρίου καὶ ἡ μυστικὴ βίωσις τοῦ ἀποκεκαλυμμένου τῆς πίστεως θησαυροῦ, ἀπέκοπτε τὸν ἄνθρωπον ἐκ τῶν μυστικῶν ριζῶν τῆς ἐν Πνεύματι ἀγίῳ παραδεδομένης ἀληθείας.

Ἡ αἵρεσις ἀπομονοῦσα δόγμα τι ἢ δόγματα τῆς πίστεως καὶ ἀποσπῶσα ταῦτα ἐκ τῆς μυστικῆς ἐν τῇ ἱερᾷ Παραδόσει συναφείας καὶ συνεχείας αὐτῶν, διέφθειρεν ἀδυσωπήτως τὴν

καθολικότητα τῆς Ἐκκλησίας. Ὅσακις δὲ αἱ παραχαράξεις τῆς πίστεως δὲν παρέμενον ἐπὶ τοῦ ψιλοῦ θεολογικοῦ ἐπιπέδου, ἀλλ' ἐδημιούργουν κόμματα καὶ φατρίας ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, τότε συγκατέλυνον καὶ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας, ὑπὲρ τῆς ὁποίας ὁ Κύριος τοσοῦτον ἐνεργῶς προσηυχήθη πρὸς τὸν οὐράνιον αὐτοῦ Πατέρα, ὀλίγας μόνον στιγμὰς πρὸ τοῦ σωτηρίου πάθους του (Ἰωάν. ιζ' 11-12).

Διὰ τῶν αἱρέσεων κατασπᾶται ἡ ἐνότης τοῦ μυστικοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, καταλύεται ἡ εἰρήνη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀπονεκροῦται ἡ ἀγάπη, δημιουργοῦνται διχοστασίαι καὶ ἔριδες, ἐξάπτονται πάθη, ὑποδαυλίζονται ἐχθρότητες καὶ φανατισμοί, τελοῦνται παντοειδεῖς ἀσχημίαι, φυγαδεύεται τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ.

Αἱ αἱρέσεις ἀποτελοῦν θανάσιμον διὰ τὴν Ἐκκλησίαν ἐχθρόν. Εἶναι πυρίτις εἰς τὰ θεμέλιά της, συμφορὰ ἐπαπειλοῦσα τὴν ζωὴν καὶ τὴν ὑπόστασίν της. Αἱ αἱρέσεις ἐκτῆκουν τὴν χριστοειδῆ σάρκα τῆς Ἐκκλησίας, διαβιβρώσκουν τὸν ὀργανισμόν αὐτῆς καὶ δηλητηριάζουν τὸ θεῖον ἔργον καὶ τὴν ἀποστολὴν της. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Ἐκκλησία ἀνέκαθεν ἐπεξήρχετο δριμύτατα κατὰ τῶν αἱρέσεων, διαθέτουσα πρὸς τοῦτο σύνολον τὸ πνευματοκίνητον ὄπλοστάσιόν της.

Ἰδία τὰς αἱρέσεις κατεπολέμουν οἱ θεοφόροι Πατέρες αὐτῆς, οἵτινες διὰ τῆς νοερᾶς σφενδόνης τοῦ Πνεύματος ἀπεδίωκον μακρὰν τῆς ποιμένης τῆς Ἐκκλησίας τοὺς βαρεῖς τῶν αἱρέσεων λύκους. Ὁ κατὰ τῶν αἱρέσεων ἀγὼν τῶν Πατέρων ἦτο ἀσίγαστος καὶ τραχύς. Νευρώδεις οἱ τῆς πίστεως ἀθληταὶ ἀπεδύοντο μετὰ σπουδῆς εἰς τὸν τραχὺν καὶ ἐμπεδόμοχθον ὑπὲρ τῆς πίστεως ἀγῶνα, στηλιτεύοντες παντοιοτρόπως τὴν κακόδοξον πλάνην καὶ τοὺς ποικιλωνύμους ἐκπροσώπους αὐτῆς. Εἰς τὸν εὐγενῆ τοῦτον καὶ φωτοφόρον ἀγῶνα, οἱ ἱεροὶ τῆς πίστεως πρόμαχοι ἔθυον αὐτόχρομα ἑαυτοῦς, ἀναλίσκοντες πάσας τὰς δυνάμεις τῆς πνευματεμφόρου ὑποστάσεως τῆς ζωῆς των.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐτελοῦντο παλαιόθεν ἐν τῇ κονίστρᾳ τῶν πνευματικῶν ἀγώνων τῆς μιᾶς, ἀγίας, καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Σήμερον, ὡς μὴ ὄφελεν, ἐποχὴν τῶν οἰκουμενιστικῶν - διεκκλησιαστικῶν κινήσεων καὶ

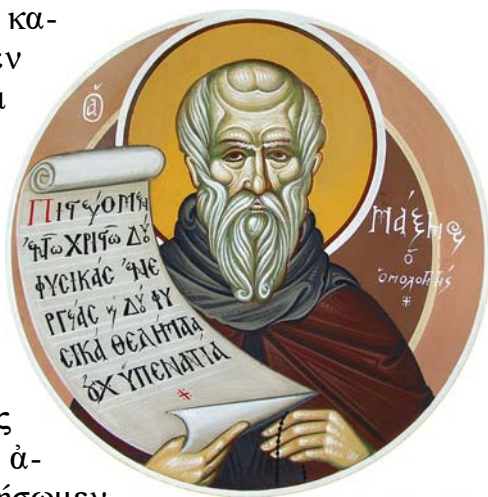
ζυμώσεων, ἢ κατάστασις παρουσιάζεται ἀλλοία πως καὶ παρηλλαγμένη.

Εἰς τὰς συνειδήσεις πολλῶν ἢ αἵρεσις ἀποβάλλει βαθμηδὸν τὴν οὐσίαν καὶ τὸ ὄξυ κέντρον αὐτῆς. Ὁ ἐκ ταύτης ἐπαπειλούμενος κίνδυνος ὁλονέν καὶ ὑποτονοῦται καὶ ὑποβαθμίζεται. Μάλιστα δὲ καταβάλλεται ἐνιαχοῦ φροντίς, ὅπως ἐμφανισθοῦν οἱ ἱεροὶ τῆς Ἐκκλησίας Πατέρες ὡς ἐμφορούμενοι ὑπὸ τοῦ συγχρόνου ἀλλοκότου καὶ *sui generis* οἰκουμενιστικοῦ ιδεώδους!

Ἐν τῇ προσπάθειά ἡμῶν νὰ καταδείξωμεν, ὅτι τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει οὕτω, θέλωμεν καταχωρίσει ἐφεξῆς τὰς περὶ αἱρέσεως καὶ αἰρετικῶν ἀντιλήψεις ἐνὸς ἐκ τῶν λαμπροτέρων θεολόγων τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας καὶ φαινοτέρων τῆς πίστεως προμάχων, τοῦ ἱεροῦ Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ.

Χωρὶς νὰ ὑπείσέλθωμεν εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ ἀντιαιρετικοῦ ἀγῶνος τοῦ Ἁγίου, θὰ σκιαγραφήσωμεν ἀπλῶς τὸ πνεῦμα καὶ τὴν διάθεσιν ὑφ' ᾧ ἔνεφορεῖτο οὗτος, ἀντιμετωπίζων τὰς αἵρέσεις καὶ τοὺς ἐκπροσώπους αὐτῶν, διὰ νὰ συναγάγωμεν ἐντεῦθεν τὰ ἀναγκαίουντα συμπεράσματα ἡμῶν.

Τὴν ὕλην τοῦ μετὰ χεῖρας βραχυτάτου μελετήματος ἡμῶν ἐξετάζωμεν εἰς τέσσαρας ἐπὶ μέρους παραγράφους. Ἐν τῇ πρώτῃ παραγράφῳ παραθέτομεν τοὺς ὑπὸ τοῦ ἁγίου Μαξίμου παρεχομένους γενικοὺς τῶν αἰρετικῶν χαρακτηρισμοὺς. Ἐν τῇ δευτέρῃ παραγράφῳ καταχωρίζομεν τοὺς ἐιδικοὺς τῶν ἐπὶ μέρους καὶ κατ' ὄνομα αἰρετικῶν χαρακτηρισμοὺς. Ἐν τῇ τρίτῃ παραγράφῳ ἐκθέτομεν τὴν κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Ἁγίου θέσιν τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν ἔναντι τῶν αἰρετικῶν. Καὶ ἐν τῇ τετάρτῃ παραγράφῳ σκιαγραφοῦμεν τὴν θέσιν τοῦ ὀρθοδόξου δόγματος ἐν τῇ σκέψει τοῦ Μαξίμου, μεθ' ὃ χωροῦμεν εἰς τὴν συναγωγὴν τῶν ἐκ τῆς μελέτης προκυπτόντων συμπερασμάτων.

Α'. Γενικὸὶ τῶν αἰρετικῶν χαρακτηρισμοὶ

ΤΟΥΣ αἰρετικούς ὁ ἱερός Μάξιμος χαρακτηρίζει πολλαχῶς. Κατ' αὐτὸν οὗτοι εἶναι:

1. *Λησταί*, οἵτινες μηχανῶνται μεταίρειν ὄρια πατρικά. Τούτους δέον ὅπως τροποῦμεθα τῇ ἀληθείᾳ σοφῶς, χρησιμοποιοῦντες κατ' αὐτῶν ὄπλα εὐσεβῆ καὶ τὴν ἀλήθειαν τῶν ἱερῶν τῆς πίστεως δογμάτων καὶ ἐξελαύνοντες τούτους μακρὰν τῆς ἡμετέρας αὐλῆς, ἤγουν τῆς καθολικῆς τοῦ Θεοῦ καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας¹.

2. *Ἐχθροί*, οἵτινες εἴτε φανερῶς εἴτε ἀφανῶς πολεμοῦσι τὴν ἀγίαν τοῦ Θεοῦ καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν².

3. *Πρόσωπα*, τῶν ὁποίων σκοπὸς εἶναι ἡ ἔκπτωσις τῶν πιστῶν ἐκ τῆς πρὸς Θεὸν ἱερᾶς ἀναβάσεως, τῆς τελουμένης δι' ἔργων ὁσίων καὶ δογμάτων ἀγαθῶν³.

4. *Ἐργάται* δόλιοι, οἵτινες

«τοῦ προσφόρου καιροῦ τῆς τοῦ παντὸς δραξάμενοι παραχῆς καὶ συγχύσεως, τὸ μέγα τῆς τῶν ἀπάντων σωστικῆς οἰκονομίας Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπόρητον, ὡς πάντας αἰῶνας καὶ χρόνους, καὶ τοὺς ἐν αἰῶσι καὶ χρόνοις φυσικῶς περιγράφον, συγχεῖν πειρῶνται μυστήριον»⁴.

5. *Κενολόγοι*, μυθοπλάσται, τερατολόγοι. Οὗτοι ἀπορρίπτοντες τὰς δύο φυσικὰς θελήσεις καὶ ἐνεργείας ἐν τῷ Χριστῷ καὶ ἀντὶ τούτων εἰσάγοντες μίαν σύνθετον θέλησιν καὶ ἐνέργειαν, ὡς τι νόθον καὶ μεταίχμιον, ἤγουν τρίτον ἀποτελεσμα (κατὰ τὴν τῶν ἡμιόνων παράδειξιν), ἀποσφάλλονται τοῦ εὐσεβοῦς τῶν ἀγίων Πατέρων κηρύγματος⁵.

6. *Ἐριστικοὶ* τὸν τρόπον καὶ ἀντίφρονες, ὧν ἔργον ὁ πόλεμος κατὰ τῆς εἰλικρινοῦς καὶ ὀρθῆς εἰς Χριστὸν ὁμολογίας. Δέον δὲ ὅπως καταβάλλεται πανταχόθεν φροντὶς «μὴ ποτ' ἂν ὁ εὐσεβῆς καθ' ἡμᾶς καὶ φιλόθεος νοῦς τινι τούτων ἀλούς, ἀπέση τῆς ἀληθείας, πιθανότητι μύθων παραρρυεῖς, ἀλλ' οὐκ ἀποδείξει πατρικῶν λόγων βεβαιωθεῖς»⁶.

7. *Πανοῦργοι*, παρεισάγοντες δόγματα κίβδηλα, τὰ ὁποῖα δὲν ἀπαντῶσιν εἰς τὰς ἱερὰς πηγὰς τῆς θείας ἀποκαλύψεως,

ἤτοι τῆς ἀγίας Γραφῆς καὶ τῆς ἱερᾶς Παραδόσεως, τῆς ἐν ταῖς πέντε Οἰκουμενικαῖς Συνόδοις θεοπνεύστως ἀποθησαυρισθείσης. Παρ' ὄλον τοῦτο οἱ αἰρετικοὶ συγκαλύπτουν τεχνηέντως τὰς κακοδοξίας αὐτῶν, μὴ διστάζοντες νὰ ἐπικαλεσθῶσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν καὶ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀγίων τῆς Ἐκκλησίας Συνόδων! Τοῦτο πράττουσιν, ἀποβλέποντες εἰς τὴν παραπλάνησιν τῶν ἀπλουστέρων καὶ τὴν ἔκπτωσιν τούτων ἐκ τῆς ἀληθείας. Ἡ ὑπὸ τῶν ἑτεροφρόνων προσφυγὴ εἰς τὰς πηγὰς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἀποσκοπεῖ τοῦτο μὲν εἰς τὴν συγκάλυψιν τῶν οικείων ἀσεβῶν δογμάτων, τοῦτο δὲ εἰς τὴν «τῶν ὑπαγομένων δολερὰν οἶον ὑφαρπαγὴν»⁷.

8. Πανοῦργοι, πάντα τολμῶντες δι' ἓνα καὶ μόνον σκοπόν, ἤτοι τοῦ «διακενῆς ἀσεβεῖν», λογοκλέπται δ' ἐπιτήδαιοι

*«παρακλοπαῖς τισι καὶ παρεξηγήσεσι τοὺς ἐκθύμως κατ' αὐτῶν ἀγωνιζομένους, τό γε παρὰ τὸ εἰκόσ, εἰς ἑαυτοὺς ἐπισπᾶσθαι, καὶ τὸν νοῦν σφετερίζεσθαι μηδαμῶς συνεπόμενον»*⁸.

9. Λοῖδοροι προσποιηταί, προσβάλλοντες τὰ εὐσεβῆ καὶ ἱερὰ τῶν Πατέρων δόγματα (ἤτοι τὸν ὅρον «ἐν δύο φύσεσι» τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὅστις, ὡς μὴ ἐνυπάρχων, κατ' αὐτούς, ἐν τῷ ὄρω τῆς ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, εἶναι ἐπίσρακτος καὶ σφαλερός)⁹.

10. Λυσσῶντες καὶ ἀπονεινομημένως ἐνιστάμενοι κατὰ τῆς ἀληθείας, τὴν ὁποίαν ἀναισχύνως πειρῶνται νὰ μεταπλάσουν εἰς ψεῦδος¹⁰.

11. Παραληροῦντες καὶ μαινόμενοι, ἰδίᾳ ἐν τῷ ἰσχυρισμῷ αὐτῶν ὅτι οἱ Πατέρες τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου εἰσήγαγον ὅρον ξένον τῆς ἐν Νικαίᾳ Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου¹¹.

12. Οἱ αὐτοί, ἀθαδιάζοντες κατὰ τῆς εὐσεβείας καὶ τῶν εὐσεβούντων¹².

13. Ὅφεις δηλητηριώδεις, οἵτινες διὰ τῶν τῆς ἀπάτης δηγμάτων μετακινουσι τοὺς ἀφελεστεροὺς ἐκ τῆς κατὰ τὴν πίστιν ἐδραίας καὶ ἀσφαλοῦς βάσεως¹³.

14. Ἄνδρες φρενοβλαβῆ δόξαν ἔχοντες¹⁴.

15. Οἰηματῖαι, οἵτινες ἀλαζονικῶς φυσιοῦμενοι, «τὸ ἀληθές

αὐτοὺς διαλαθὸν οὐκ ἐπέγνωσαν»¹⁵ (τὴν διάκρισιν δηλονότι τῶν φύσεων μετὰ τὴν ἔνωσιν).

16. Πρόσωπα ἐμπορούμενα τοῦ τῆς δυσσεβείας ἰοῦ, οὗ δύνανται λεληθότως νὰ ἀποστάζωσιν εἰς τὰς ψυχὰς καὶ αὐτῶν τῶν ἀκεραιότερων ¹⁶.

17. Ἄνθρωποι φιλοπαίγμονα διάθεσιν ἔχοντες, παίζοντες ἐπὶ τῶν λεπτῶν τῆς πίστεως ἐννοιῶν,
«μόνη ποιότητι λέγοντες τὴν διαφορὰν σώζεσθαι (τῶν φύσεων), τῶν πραγμάτων χωρὶς»¹⁷.

18. Ἄνδρες εἰρωνευτικῶς προφέροντες τὴν δογματικὴν ὁρολογίαν τῆς πίστεως «πρὸς ἐξαπάτην τῶν ἀφελεστέρων»¹⁸.

19. Διδάσκαλοι ἀντίχριστοι, οἵτινες διὰ τῆς κακοδοξίας αὐτῶν (ἄρνησις τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ), ἀποσκευάζουσι τὸ σωτήριο τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως δόγμα ¹⁹.

20. Βλάσφημοι, δυσσεβῶς καθαπτόμενοι τοῦ ἀντικειμένου τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας (Ἰησοῦ Χριστοῦ)²⁰.

21. Διδάσκαλοι ψευδολόγοι, κεκτημένοι τὴν γλῶσσαν ὡς ξίφος δίστομον καὶ ξηρὸν ἠκονημένον,
«ψυχὰς σφάζουσιν, καὶ εἰς πέταυρον ἄδου, καὶ βάραθρον σκότους παραπέμπουσιν, καὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς διὰ τῆς ἠπατημένης αὐτῶν χρηστολογίας ἀποστεροῦσαν»²¹.

22. Ἄνδρες, ἔχοντες στόματα πονηρά, ἀνοιγόμενα, καθάπερ ἄδου πύλαι²², ἵνα καταπίωσι τοὺς εἰς αὐτοὺς ἀφελῶς προσιόντας καὶ προσέχοντας.

23. Ἄνθρωποι, ὧν ὁ λόγος ὑπάρχει ἀηδῆς καὶ δυσωδίας μεστὸς καὶ πάσης χάριτος ἔρημος (λόγος «μὴ σώζεσθαι πρεσβεύων κατὰ φύσιν ἐν τῷ ἐνὶ Χριστῷ τὰ ἐξ ὧν Χριστὸς μετὰ τὴν ἄφραστον ἔνωσιν») ²³.

24. Καινοὶ δογματισταί²⁴, διὰ τῶν λόγων αὐτῶν βλασφημοῦντες τὸ ἄρρητον μυστήριο τῆς ἐν Χριστῷ ἐνώσεως τῶν δύο φύσεων.

25. Ἄνδρες ἓνα καὶ μόνον ἀγῶνα ἔχοντες
«τὴν ὑπερούσιον ἑαυτοῖς συγκαταβάλλειν φύσιν,

καὶ τεχνικαῖς μεθόδοις περιλήψει τῆς κατ' αὐτοῦς γνώσεως κρατεῖν ἐπιχειροῦντες τὴν ἀκράτητον δύναμιν καὶ πάση τῇ κτίσει κατὰ τὸ ἴσον ἀχώρητον»²⁵.

26. Κύνες ἀναιδεῖς,

«δήγματι τοὺς ἰοβόλους ὀδόντας μανικῶς τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας ἐμβάλλοντες»²⁶.

27. Ψευδολόγοι, ἔχοντες τὴν γλῶσσαν ὡσεὶ ξυρὸν κατὰ τῆς ἀληθείας ἠκονημένην²⁷.

28. Προδόται τῆς θείας πρὸς τὸν Λόγον ἀναβάσεως ὀδηγοῦντες εἰς τὰ βάραθρα τῆς συγχύσεως καὶ διαιρέσεως (Μονοφυσιτισμοῦ καὶ Νεστοριανισμοῦ)²⁸.

29. Ἀσεβεῖς δογματισταὶ (μονοφυσῖται), οἵτινες διδάσκουν ἀτελεῖ τὸν Κύριον «τῶν κατὰ φύσιν παθόντα τὴν ἔκπτωσιν» καὶ τῶν προσόντων αὐτῷ φυσικῶς ἀπομεμειωμένον²⁹.

30. Ἐτεροζυγοῦντες, παραλόγως ἐνιστάμενοι κατὰ τῶν εὐσεβῶν διδαγμάτων τῶν ἀγίων Πατέρων³⁰.

31. Ἐναγεῖς καὶ ἀλάστορες³¹.

32. Ἄνδρες ἐπίλοξοι, κιβδήλους ἔχοντες τὰς περὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ πίστεις καὶ ὑπολήψεις³².

33. Ἄκαιροι συζητηταί, διὰ σοφιστικῶν ἀντιρρήσεων προσβάλλοντες τὸ ἀνθρώπινον τοῦ Κυρίου θέλημα, τὸ ἀπ' ἀρχῆς ἐν αὐτῷ (τῷ Σωτῆρι) ὡς ἀνθρώπῳ καθ' ἡμᾶς φυσικῶς συνουσιωμένον³³.

34. Λέξεις καινοτομοῦντες καὶ πρὸς τὸν ἴδιον σκοπὸν τὰς ὀνοματοποιίας τιθέμενοι. Τὸ ἔργον τοῦτο, ὄντως πονηρόν, εἶναι ἐφεύρεσις διανοίας αἰρετικῆς καὶ μανιακῆς³⁴.

35. Ἐπηρεασταὶ τῶν καλῶν³⁵.

Β'. Εἰδικοί τῶν αἰρετικῶν χαρακτηρισμοὶ

1. Σευήρου:

α) Χαμαιλέων τὰς χροὰς ὑπαλλάσσει καὶ τὸ ψεῦδος προβαλλόμενος σύμμαχον³⁶, δεχόμενος ἐπὶ τῆς οἰκονομίας ταύτισιν φύσεως καὶ ὑποστάσεως καὶ δυνάμενος οὕτω νὰ προσανατολιζέται εὐχερῶς πρὸς τε τὴν διαίρεσιν καὶ τὴν σύγχυσιν ἐν τῷ περὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς πίστεως μυστηρίῳ.

β) Ἡ διάνοια τούτου τόπος ζοφερός, ἐστερημένη τῆς τοῦ θεοῦ φωτὸς διατριβῆς³⁷.

γ) Συμμορία Σευήρου³⁸, ἧς ὑπασπιστὴς ἦτο καὶ ὁ Θεομίσητος τῆς τῶν Ἀγνοητῶν κακοφροσύνης ἔξαρχος.

δ) Σοφιστὴς καὶ παράφρων³⁹, ἀναιδεῖ τρόπῳ μηχανώμενος τῶν σοφιστικῶν ληρημάτων εἰς τὴν τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν ἀποσκευήν.

ε) Παράφρων⁴⁰.

ς) Ἀπάνθρωπος, ἄθεος καὶ ἀντίθεος⁴¹.

ζ) Κακόφρων ὄντως μηχανὴ καὶ ἐπίνοια, τῷ τῆς ἀγνοίας ζόφῳ καλυπτομένη καὶ σκοτίζουσα τοὺς ἀλόντας⁴².

η) Αἵρεσις Σευήρου «τοῦ τοσαύτη χρησαμένου κατὰ τῆς ἀληθείας μανία τε ψεύδους καὶ περιουσία, ὡς καὶ μέχρι τῆς σήμερον τῇ ἀγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία διοχλῆσαι ἀρκεῖν»⁴³.

θ) Σευήρου κατὰ τῆς ἀληθείας περιττὴ καὶ ἀκάθεκτος μανία⁴⁴.

2. Νεστορίου:

α) Κακὴ ξυνωρίς ἀνδρῶν παρανόμων⁴⁵ (μετὰ Σευήρου), διασπᾶν μαινομένων κακῶς διὰ τῶν ἐναντίων τὴν τῶν ὀρθῶν δογμάτων ἀλήθειαν (διὰ τῆς συγχύσεως καὶ διαιρέσεως τῶν φύσεων).

β) Παράφρων⁴⁶, ἅτε διαιρῶν καὶ διστῶν τὰς εἰς μίαν ὑπόστασιν καὶ ἓν πρόσωπον συνελθούσας Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ δύο φύσεις.

γ) Νεστορίου μιαιρωτάτη αἵρεσις, ἧς ψευδοδιδάσκαλος καὶ Παῦλος ὁ Πέρσης⁴⁷.

δ) Πάμπληξ⁴⁸.

ε) Μιαιρός⁴⁹.

ς) Διηρημένος καὶ ἀνθρωπολάτρης⁵⁰ (διαιρῶν τὸ ἐνιαῖον πρόσωπον τοῦ Κυρίου καὶ ἀποφαίνων τὸν Χριστὸν ἀνθρωπον ψιλόν).

ζ) Ἰουδαϊκὴ Νεστορίου φρενοβλάβεια «τὴν μίαν ὑπόστασιν εἰς ὑποστάσεις δύο μερίζοντος, καὶ τὴν ὅλην οἰκονομίαν ἀρνούμενου, τὸ σαρκὶ καθ' ὑπόστασιν οὐσιωδῶς τὸν Θεὸν Λόγον ἐνωθῆναι λέγειν παραιτουμένου»⁵¹.

η) Νεστορίου κακόνοια καὶ κενοφωνία⁵².

3. Ἀπολιναρίου:

α) Ἀσεβής⁵³ (ἄψυχον καὶ ἄνουν τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ λέγων).

β) Κατ' ἀσέβειαν δαψιλευόμενος⁵⁴, διδάσκων τελείαν τὴν εἰς σάρκα μεταβολὴν κατ' ἔκπτωσιν καὶ τροπὴν τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ.

γ) Δυσσεβής⁵⁵.

δ) Βδελυρὸς καὶ ἀλητήριος, ἀποσκευάζων τὸ μέγα τῆς οἰκονομίας μυστήριον καὶ ὡς δεινὸς ρήτωρ «*δυσφορώτατον ποιούμενος τὴν τῶν πραγμάτων ὑποκλοπὴν, καὶ οἶον ὑποκνίζων τὴν αἴσθησιν, εἰς τὴν τῆς ἀσεβείας παραδοχὴν*»⁵⁶.

ε) Δυσώδης, συναλείφων καὶ συγγέων εἰς μίαν φύσιν τὰς φύσεις καὶ ἀδιάγνωστον πάντη ποιῶν τὴν οἰκονομίαν⁵⁷.

ς) Ληρώδης⁵⁸.

4. Εὐτυχοῦς:

Μῦσος⁵⁹ τῆς Εὐτυχοῦς συνουσιώσεως.

5. Θεοδώρου τοῦ Μοψουεστίας:

α) Δύσερις καὶ κακόφρων⁶⁰, ληϊσάμενος τὴν τῶν Μοψουεστινῶν Ἐκκλησίαν καὶ διδάσκων μίαν θέλησιν κατ' εὐδοκίαν ἐν τῷ Χριστῷ.

β) Θεόπληξ⁶¹.

6. Παύλου Σαμοσατέως:

Μανία καὶ νόσος⁶².

7. Μαρκίωνος:

Μανία καὶ νόσος⁶³.

8. Μάνεντος (Μανιχαίου):

Μανία καὶ νόσος⁶⁴.

9. Ἀρειανῶν:

Κακουργία⁶⁵ (κακούργως συνῆγον τὸ φύσει μείζον τοῦ Πατρὸς ἔναντι τοῦ Υἱοῦ).

10. Μοντανοῦ:

Τερατολογία, πονηρὸν καὶ δαιμονιῶδες πνεῦμα⁶⁶.

11. Σαβελλίου:

Δυσσέβεια⁶⁷ (καθ' ἣν ὑπόστασις καὶ οὐσία εἶναι ταυτόν).

12. Θεμιστίου:

Ἀθέμιτος⁶⁸ (ἐδέχετο μίαν τοῦ Ἐμμανουὴλ γνῶσιν καὶ ἐνέργειαν).

13. Πολέμονος:

Ὁ τῆς ἀληθείας πολέμιος⁶⁹.

Γ'. Ἡ θέσις τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν

ἔναντι τῶν αἰρετικῶν

ΕΦ' ΟΣΟΝ ἡ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ παρουσία τῶν αἰρετικῶν ἀποτελεῖ μέγιστον κίνδυνον καὶ ἀπειλὴν δι' αὐτὴν ταύτην τὴν οὐσίαν καὶ ὑπόστασιν αὐτῆς, ὁ ἱερὸς Μάξιμος προτρέπεται τὸ εὐσεβὲς πλήρωμα αὐτῆς, ὅπως ἀναλάβῃ αὐστηρὰν στάσιν ἔναντι τῶν αἰρετικῶν καὶ ἀποδυσθῇ εἰς εὐτόνους ἀγῶνας ὑπὲρ τῆς σωτηρίου ἀληθείας τῆς πίστεως.

1. Τοσαύτη ἦτο ἡ βδελυγμία τοῦ Ἁγίου πρὸς τὴν κακοφροσύνην καὶ τὴν πλάνην, ὥστε παραθέτει -πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἀπόψεών του- περικοπὴν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ἔνθα οὗτος στηλιτεύων τοὺς ἀποδεχομένους ἀνθρώπινα πάθη ἐν τῷ Θεῷ, θεωρεῖ τούτους οὐ μόνον ἴσους τῷ διαβόλῳ, ἀλλὰ καὶ χειροτέρους τούτου:

«Ἐρώτησον τοίνυν τὸν αἰρετικόν, Θεὸς δειλιᾷ καὶ ἀναδύεται; καὶ ὀκνεῖ καὶ λυπεῖται; κἄν εἴπῃ, ὅτι Ναί, ἀπόστηθι λοιπόν, καὶ στῆσον αὐτὸν κάτω μετὰ τοῦ διαβόλου, μᾶλλον δὲ κάκεινον κατωτέρω· οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνος τολμήσει τοῦτο εἰπεῖν»⁷⁰.

Εἶναι φανερὸν ὅτι καὶ κατὰ τὸν ἡμέτερον Πατέρα οἱ ἀποδεχόμενοι μίαν σύνθετον φύσιν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ (διότι κατ' οὐσίαν περὶ αὐτοῦ πρόκειται), ὡς καταλύοντες τὸ ἱερώτατον τῆς πίστεως δόγμα, ἐπιτελοῦν ἔργον σατανικόν, ἀπὸ τούτων δὲ πρέπει πάσῃ δυνάμει νὰ διαχωρίζονται οἱ εὐσεβεῖς χριστιανοί.

Ὅμοίως οὗτοι πρέπει διηνεκῶς νὰ προσέχουν, ὅπως ἡ πονηρὰ τῶν αἰρέσεων ξυνωρίς, ἥτοι ἡ σύγχυσις (μονοφυσιτισμὸς)

καὶ ἡ διαίρεσις (νεστοριανισμός), μὴ ἔχη κατὰ τῆς ἀληθείας παρείσδυσιν. Οἱ τῆς πίστεως πρόμαχοι δέον ὅπως, ἐρειδόμενοι ἐπὶ τῆς πατροπαραδότου ἀληθείας, τροποῦνται τὰς αἱρέσεις σοφῶς· οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ τῆς πνευματικῆς αὐλῆς αὐτῶν, ἦτοι τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, ταύτας μετὰ πάσης σπουδῆς καὶ ἀνδρικῶς νὰ ἐξελαύνωσιν⁷¹.

Οἱ πιστοὶ δὲν πρέπει νὰ βοηθῶσι τοὺς αἰρετικούς καθ' οἰονδήποτε τρόπον· τοῦτο δὲ ἐκ συνέσεως καὶ προνοίας,

«ἵνα μὴ δι' ἡμῶν ἐμφανισθέντες, ὄφρα δίκην, τῶν ἀφελεστέρων τινὰς ἀπάτης δῆγματι δυνηθῶσι τῆς κατὰ τὴν πίστιν ἀσφαλοῦς βάσεως κατασεῖσαι· καὶ εὐρεθῶμεν καὶ ἡμεῖς, ὡς οὐ θέλομεν, τῆς ὑπὲρ τοῦτου ἐπληρημένης αὐτοῖς συμμετέχοντες δίκης»⁷².

Ὅμοίως πρέπει νὰ εἶναι σκληροὶ καὶ ἀνυποχώρητοι ἔναντι αὐτῶν. Διότι τὸ νὰ τηρῆ τις στάσιν ἀνειμένην καὶ χλιαρὰν ἔναντι τῶν αἰρετικῶν καὶ νὰ συντελῆ οὕτως «εἰς περισσοτέραν τῶν αὐτῇ προκατειλημμένων φθοράν», εἶναι μισανθρωπία καὶ θείας ἀγάπης χωρισμός⁷³.

Τέλος οἱ πιστοὶ δέον ὅπως μετὰ πάσης προσοχῆς καὶ ἐπιμελείας ἀποστρέφονται πάντας τοὺς αἰρετικούς, τοὺς μὴ δεχομένους τὰ εὐσεβῆ τῆς Ἐκκλησίας δόγματα⁷⁴ καὶ διαστρέφοντας τὴν παραδεδομένην εἰς αὐτὴν πίστιν.

2. Τὸ τέλος τῶν αἰρετικῶν εἶναι τῷ ὄντι θλιβερόν. Οὗτοι στασιάζοντες πρὸς τὴν ἀγίαν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, εἰκῆ ἀποτέμνουσιν ἑαυτοὺς τοῦ κοινοῦ σώματος αὐτῆς·

«οὐ μᾶλλον δρῶντες, ἢ πάσχοντες τῷ χωρισμῷ ἐλεεινῶς νεκρούμενοι· καὶ φθειρόμενοι· καὶ τὴν ὅσον ἐπὶ τῇ ἀπρεπείᾳ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, δίκην ἑαυτοῖς ἐτοιμάζοντες»⁷⁵.

Οἱ τὴν ἀλήθειαν ἀπαναινόμενοι συλλαμβάνονται εἰς τὰς ιδίας αὐτῶν τοῦ ψεύδους μηχανάς, κενοὶ κενῶς τῆς εὐσεβείας ἐκτινασσόμενοι⁷⁶. Τὰ ἐρείσματα τῶν δογμάτων αὐτῶν κατὰ ψάμμου ποιοῦνται⁷⁷.

3. Ποῦ ὅμως ἔχει τὰς ρίζας αὐτοῦ τὸ κατὰ τῶν αἰρετικῶν

μένος τοῦ Ἁγίου; Μήπως ἄγεται ἐν τῷ ἀντιαιρετικῷ ἀγῶνι αὐτοῦ ἐξ ἐλατηρίων μισανθρωπίας;

Πρὸ ἐνὸς τοιούτου ἐνδεχομένου ὁ ἱερός Πατήρ ὄντως φρικῶ. Ἐν τῇ ψυχῇ του δὲν ὑπάρχει χώρος διὰ τὸ μῖσος. Ὁ ἀγὼν του ἀποσκοπεῖ ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὴν ἐπιστροφήν καὶ σωτηρίαν τῶν ἀντιφρονούντων. Οὕτω χαρακτηριστικῶς σημειοῖ:

«Οὐ θέλων δὲ τοὺς αἵρετικούς θλίβεσθαι, οὐδὲ χαίρων τῇ κακῶσει αὐτῶν γράφω ταῦτα, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ τῇ ἐπιστροφῇ μᾶλλον χαίρων καὶ συναγαλλόμενος. Τί γὰρ τοῖς πιστοῖς τερπνότερον, τοῦ θεᾶσθαι τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ τὰ διεσκορπισμένα, συναγόμενα εἰς ἓν; Οὐτε ὑμῖν τοῦ φιλανθρώπου τὸ ἀπηνὲς παραινῶν προτιθέναι· μὴ οὕτω μανεῖν· ἀλλὰ μετὰ προσεχειῖας καὶ δοκιμασίας ποιεῖν τε καὶ ἐνεργεῖν τὰ καλὰ εἰς πάντα ἀνθρώπους, καὶ πᾶσι πάντα γενομένους, καθὼς ἕκαστος ἐπιδέεται ὑμῶν, παρακαλῶν· πρὸς μόνον τὸ καθοτιοῦν αἵρετικοῖς συνάρασθαι εἰς σύστασιν τῆς φρενοβλαβοῦς αὐτῶν δόξης, σκληροῦς παντελῶς εἶναι ὑμᾶς καὶ ἀμειλίκτους βούλομαί τε καὶ εὐχομαι. Μισανθρωπίαν γὰρ ὀρίζομαι ἔγωγε, καὶ ἀγάπης θείας χωρισμόν, τὸ τῇ πλάνῃ πειρᾶσθαι διδόναι ἰσχὺν εἰς περισσοτέραν τῶν αὐτῇ προκατειλημμένων φθοράν»⁷⁸.

Τὸ παρατεθὲν χωρίον τοῦ Ἁγίου εἶναι ἐξόχως χαρακτηριστικὸν τῆς φύσεως τοῦ ἀντιαιρετικοῦ ἀγῶνος αὐτοῦ. Οὗτος δὲν θέλει τὴν θλίψιν οὔτε καὶ ἐπιχαίρει διὰ τὴν κάκωσιν τῶν αἵρετικῶν. Ἡ σφοδρὰ ἐπιθυμία καὶ χαρὰ του εἶναι νὰ εὕρωσιν οὗτοι τὴν ὁδὸν τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὸ ἀγαθὸν καὶ τὴν ἀλήθειαν. Ἡ συναγωγή τῶν διεσκορπισμένων καὶ ἡ ἐνότης τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας ἀποτελεῖ πηγὴν εὐφροσύνου ἀγαλλιᾶσεως διὰ τοὺς πιστούς.

Εἶναι μανίας ἄξιον νὰ προκρίνη τις, ἐν τῷ κατὰ τῶν αἵρετικῶν ἀγῶνι, τὸ ἀδυσώπητον καὶ ἀπηνὲς τοῦ φιλαγάθου καὶ φιλανθρώπου. Ὁ ἀντιαιρετικὸς ἀγὼν δέον νὰ διεξάγεται μετὰ πάσης προσοχῆς καὶ δοκιμασίας, οἱ δὲ τῆς πίστεως ἀθληταὶ νὰ γίνωνται τοῖς πᾶσι τὰ πάντα καὶ νὰ ἐνεργῶσι καλὰ ἐνώπιον

τῶν ἀνθρώπων, ὅπως εὐοδωθῆ ὁ ἱερός ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἀγὼν αὐτῶν. Εἰς ἓν μόνον σημεῖον πρέπει νὰ εἶναι ἀμείλικτοι καὶ σκληροὶ οἱ τῆς πίστεως μαχηταί: εἰς τὸ νὰ μὴ δίδουν ἀφορμὴν -διὰ τῆς ἀδιαφορίας προφανῶς ἢ καὶ τῆς γλιαρᾶς των στάσεως- ὥστε οἱ αἰρετικοὶ νὰ στερεοποιῶνται ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν ἀπονενομημένην κατὰ τῆς ἀληθείας προσβολὴν καὶ πλάνην των. Διότι τοῦτο εἶναι πράγματι μισανθρωπία καὶ ἔκπτωσις ἐκ τῆς θείας ἀγάπης, τὸ νὰ συντείνῃ τις δηλαδὴ καθ' οἷονδῆποτε τρόπον εἰς αὐξήσιν καὶ στερεοποίησιν τῆς αἵρέσεως καὶ εἰς μεγαλύτεραν φθορὰν τῶν εἰς τὰ δίκτυα αὐτῆς συλλαμβανομένων.

Δ'. Τὸ ὀρθόδοξον δόγμα

ἐν τῇ σκέψει τοῦ ἱεροῦ Μαξίμου

Η ΑΓΑΠΗ πρὸς τὸ ὀρθόδοξον δόγμα τοῦ Μαξίμου εὐρίσκειται εἰς σχέσιν ἀνάλογον πρὸς τὸ μῖσος καὶ τὴν ἀπέχθειαν αὐτοῦ κατὰ τῶν αἵρέσεων. Ὅσω μισεῖ καὶ ἀποστρέφεται ταύτας, ἐπὶ τοσοῦτον φαιδρύνεται καὶ σκιρτᾷ διὰ τὴν παραδεδομένην τῆς πίστεως ἀλήθειαν.

Πρωτίστως, κατὰ τὸν Μάξιμον, ἡ ὀρθὴ πίστις ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς ἀρίστης πολιτείας ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν:

«Ταύτας οὕτω τοὺς ἰδίους ἢ ἀγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία τὰς φωνὰς εὐσεβῶς καὶ λέγειν καὶ νοεῖν διδάξασα, τῷ θείῳ καὶ λαμπρῷ τῆς γνώσεως φωτὶ φυλάττεσθαι ἐνεχειρίσει· παρακαλοῦσα διὰ τε Προφητῶν καὶ Ἀποστόλων, καὶ αὐτοῦ τοῦ τῆς ἰδίοις παθήμασιν αὐτὴν συμπηξαμένου τε καὶ ἀρμοσαμένου Χριστοῦ, πρόσφορόν τε καὶ πρέποντα τῷ μεγάλῳ τῆς πίστεως ἐπαγγέλματι βίον ἀναλαβεῖν... Οὐχ ἦττον γὰρ εὐσεβοῦς πίστεως ἀρίστης χρῆζειν ἐδιδάχθημεν πολιτείας πρὸς τὸ τυχεῖν τῆς αἰωνίου ζωῆς· μήπως τῷ θεμελίῳ τῆς πίστεως τὰ μὴ ἐπιβάλλοντα ἐποικοδομήσαντες, διὰ πονηρῶν ἐπιτηδευμάτων, ὡς τὴν κλησιν, καὶ τὴν χάριν τῆς υἰοθεσίας ὑβρίσαντες, ἀντὶ χαρᾶς καὶ δόξης ἀτελευτήτου, αἰωνίου πυρὸς ὑποδίκους ἑαυτοὺς καταστήσωμεν»⁷⁹.

Ὅμοίως καὶ ἐν τῇ ἐπιστολῇ του πρὸς τὸν ἀγιώτατον ἐπίσκοπον Νίκανδρον περὶ τῶν δύο ἐν Χριστῷ ἐνεργειῶν, ἔνθα ἐπαινοῦνται οἱ καλλίνικοι τούτου ὑπὲρ τῆς πίστεως ἀγῶνες, δι' ὧν ἔλαβε τὸν ἀειθαλῆ τοῖς χαρίσμασι καὶ ταῖς ἐνεργείαις τοῦ ἀγίου Πνεύματος στέφανον, τονίζεται ὅτι ἡ ὀρθόδοξος πίστις, ἡ ὄντως παγία τῶν εὐσεβῶν δογμάτων ἔδρα καὶ σύστασις, ὁμοῦ μετὰ τῆς τῶν ἀρετῶν ἀενάου καρπογονίας, ὁδηγοῦσι πρὸς τὸν Κύριον καὶ Θεὸν ἡμῶν⁸⁰.

Τὰ ἱερά τῆς πίστεως δόγματα ἀποτελοῦσι τὴν θεϊαν καὶ καθαρὰν τῆς πίστεως πόαν, ἣν νεμόμενοι οἱ πιστοὶ ἀκαθαίρετον ἔχουσι τῆς εὐσεβείας τὸ κλέος. Ταῦτα λαμβάνοντες ἐκ τῆς διδασκαλίας τῶν ἀγίων τῆς Ἐκκλησίας Πατέρων καὶ μετ' εὐλαβοῦς ἐννοίας καὶ λογισμοῦ μεθερμηνεύοντες, μετὰ παρησίας ὁμολογοῦσιν ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Τὰ ἱερά δόγματα ἔχουσιν ἄνωθεν τὴν προέλευσιν αὐτῶν, ἐνηχηθέντα τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀπ' ἀρχῆς διὰ τῶν γενομένων τῆς χάριτος λειτουργῶν⁸¹.

Ἡ ὀρθὴ εἰς Θεὸν πίστις ἡ ὑπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ Καθολικῆς Ἐκκλησίας κηρυττομένη ἀποτελεῖ τὴν ἀναπνοὴν τῆς εὐσεβοῦς ψυχῆς καὶ καρδίας⁸². Ἡ πανίερος καὶ θεόσοφος διδασκαλία τῆς πίστεως ὁδηγοῦσα καλῶς καὶ φωτίζουσα τὸν ἄνθρωπον κατασκευοῖ τοῦτον εἰς τόπον γλῆς τῆς ἀειζῶου τῶν ἀρετῶν ἕξεως. Διὰ τῆς ἀειβλύστου δὲ χορηγίας τῶν ἱερῶν ναμάτων τῆς πίστεως ἐκτρέφει διὰ τῆς γνώσεως τὸν ἄνθρωπον, ὃν κατοχυροῖ καὶ διασφαλίζει εἰς τὴν ὑψηλὴν μάνδραν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸν ταύτης δι' αἵματος οἰκείου καὶ ζωοποιοῦ κατὰ θέλησιν ἀρμοσάμενον Κύριον⁸³. Ἡ παναγία καὶ ὀρθόδοξος πίστις εἶναι ἡ δρόσος τῆς ψυχῆς⁸⁴.

Τὰ ἱερά τῆς πίστεως δόγματα τότε μόνον εἶναι ὀρθά, ὅταν εὐρίσκωνται ἐνσωματωμένα ἐν τῷ κορμῷ τῆς ἱεῶς Παραδόσεως. Οὕτω τὸ περὶ δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ δόγμα παρέδωκεν ὁ Λόγος εἰς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητάς. Ἐκ τούτων δὲ λαβόντες τὸ δόγμα οἱ ἐκείνων διάδοχοι, οἱ τῆς ἐν σαρκὶ τοῦ Λόγου θεοφανείας ἐκφάντορες καὶ θεόκριτοι τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας Πατέρες, οὐ μόνον τὰς δύο φύσεις ἀλλὰ καὶ τὰς δύο ἐνεργείας μεγαλοφώνως ἐκήρυξαν⁸⁵. Ἡ ὀρθόδοξος διδασκαλία ἱεουργήθη διὰ τῶν ἀγῶνων καὶ τοῦ αἵματος τῶν Ἁγίων τοῦ-

το δὲ τὸ πάμφωτον τῆς ὀρθοδόξου θρησκείας μυστήριον σπουδάξουσι καταλῦσαι καὶ ἀκυρῶσαι οἱ αἰρετικοί:

«Καὶ γὰρ ἅπερ αὐτὸς ὁ τῶν ὄλων δημιουργὸς καὶ Δεσπότης Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, οἱ τε τούτου μαθηταὶ καὶ ἀπόστολοι, καὶ οἱ καθεξῆς ἅγιοι Πατέρες τε καὶ διδάσκαλοι καὶ μάρτυρες, ἱεουργηθέντες οἰκείοις ἔργοις τε καὶ λόγοις, ἀγῶσί τε καὶ ἰδρῶσι, καὶ πόνοις καὶ αἵμασι, καὶ τελευταῖον ἐξαισίοις θανάτοις διὰ τὴν ἡμῶν τῶν εἰς αὐτὸν πιστευόντων καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν ἐθεμελίωσαν καὶ ὠκοδόμησαν, διὰ δύο ρημάτων ἀπονητὶ καὶ δίχα καμάτου, ὧ τῆς τοῦ Θεοῦ μακροθυμίας καὶ ἀνοχῆς! καταλῦσαι σπουδάξουσι, καὶ ἀκυρῶσαι τὸ μέγα καὶ πάμφωτον καὶ πανύμνητον τῆς Χριστιανῶν ὀρθοδόξου θρησκείας μυστήριον»⁸⁶.

Πᾶν δόγμα μὴ στηριζόμενον ἐπὶ τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς ἱερᾶς Παραδόσεως, ἤτοι ἀλήθεια τὴν ὁποῖαν δὲν παρέδωσαν εἰς ἡμᾶς

«οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται, καὶ ὑπηρεταὶ τοῦ Λόγου γενόμενοι, καὶ οἱ τούτων μαθηταὶ καὶ διάδοχοι καθεξῆς, θεόπνευστοι τῆς ἀληθείας διδάσκαλοι ταῦτόν δὲ εἰπεῖν, αἱ ἅγιοι καὶ οἰκουμενικαὶ ε' σύνοδοι τῶν μακαριωτάτων καὶ θεοφόρων Πατέρων»⁸⁷,

εἶναι κίβδηλον καὶ ψευδές.

Γράφων, τέλος, πρὸς ἀσκητρίαν ἀποστάσας τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ αὐθις ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς διὰ τῆς μετανοίας ἀνακαμψάσας, ἐξαίρει μὲν τὸ φθοροποιὸν καὶ διασπαστικὸν ἔργον τῆς ἀγνωσίας καὶ τῆς πλάνης, συνεξαίρει δὲ καὶ τὸ ἐνοποιητικὸν ἔργον τῆς ὀρθῆς ὁμολογίας τῆς πίστεως:

«Ἐγὼ μὲν ὧμην ὑμᾶς ὡς ἀληθῶς ἐστηρίχθαι καλῶς, καὶ ἀμεταθέτους ἔχειν τὰς τῆς ψυχῆς βάσεις ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν ἀμώμητον καὶ ἄπταιστον πίστιν τοῦ Χριστοῦ ὀρθῆς καὶ εὐσεβοῦς ὁμολογίας τε καὶ ἐλπίδος, τὴν καλέσασαν ὑμᾶς τοῦ Θεοῦ χάριν αἰδομένας, καὶ τῶ ζῶντι καὶ ἀρτίῳ καὶ ἀμωμήτῳ σώματι τῆς ἁγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ἐ-

νώσασαν· και ἤδη καταρρεΐσας φθινάδι νόσω πλάνης τε και ἀγνοίας ρώσασαν, και μέλος εὐχρηστον τοῦ κοινοῦ τῆς Ἐκκλησίας σώματος ποιησαμένην καθ' ἣν ὁ εὐσεβής, και ὀρθὸς και ἀληθὴς και σωτήριος τῆς ἀποστολικῆς πίστεως ἀκμάζων κηρύττεται λόγος, πᾶσαν ἐντὸς ἑαυτοῦ ποιούμενον τὴν ὑπ' οὐρανόν... και μίαν ἀπάντων τῶν ἀπὸ περάτων τῆς γῆς ἕως τῶν περάτων αὐτῆς, και ψυχὴν και γλῶσσαν εἶναι δεικνὺς τῷ πνεύματι κατὰ τὴν ὁμόνοιαν και ὁμοφωνίαν τῆς πίστεως»⁸⁸.

Συμπεράσματα

ΚΑΙ ΤΑΥΤΑ μὲν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενον τῆς μετὰ χεῖρας εὐσυνόπτου διατριβῆς ἡμῶν.

Τὰ συναγόμενα δ' ἐξ αὐτῆς συμπεράσματα εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

1. Τὰ εὐσεβῆ και ὀρθόδοξα δόγματα, ἐν συνδυασμῷ πρὸς πολιτείαν ἀρίστην, εἶναι ἀπαραίτητα πρὸς σωτηρίαν. Ἀποτελοῦσι τὴν δρόσον και τὸ φῶς τῆς ψυχῆς. Εἶναι ὁ ἀρραγὴς και συνεκτικὸς τῆς Ἐκκλησίας δεσμός, τὸ πνευματοπαγὲς θεμέλιον τῆς καθολικότητος αὐτῆς. Τὰ δόγματα εἶναι ἡ ψυχὴ και ἡ οὐσία τῆς παραδεδομένης πίστεως. Ἡ ὀρθὴ ὁμολογία τούτων ὁδηγεῖ εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν.

2. Ἡ αἵρεσις ἀποτελεῖ πλάνην και ἐκτροπὴν ἐκ τῆς θείας ἐξ ἀποκαλύψεως ἀληθείας. Ἀποκόπτει τὸν ἄνθρωπον ἐκ τοῦ ζῶντος ὀργανισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας, και ἀπονεκροῖ τοῦτον πνευματικῶς. Εἶναι νόσος και μᾶστιξ και δηλητήριον ψυχῆς. Εἶναι ἄνοια πνευματικὴ, παραλογισμὸς και φρενοβλάβεια. Εἶναι αὐθάδεια και ἀλαζονεία και οἷσις. Εἶναι καρκίνωμα ἐπαπειλοῦν τὸν ἀφανισμὸν και τὴν διάλυσιν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ. Εἶναι θανάσιμος διὰ τὴν Ἐκκλησίαν ἐχθρὸς, ὁ Ἄδης ἐν τῷ θεοσώστῳ ὀργανισμῷ της, εἰς τὰ πέταυρα και τοὺς κευθμῶνας τοῦ ὁποίου ριπτάζονται μυριάδες ἀστηρίκτων ψυχῶν. Ἡ αἵρεσις λυμαίνεται ἀδυσωπῆτως τὴν καθολικότητα και τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας, ἀποσχίζουσα τὸν ἐνιαῖον ὀργανισμὸν αὐτῆς και θρυμματίζουσα τὸ ἄχραντον σῶμά της.

3. Ἡ παρουσία τῶν αἰρετικῶν ἐν τοῖς κόλποις τῆς χριστιανικῆς κοινότητος ἀποτελεῖ μέγιστον καὶ θανάσιμον κίνδυνον δι' αὐτήν. Ἐπομένως οἱ πιστοὶ πρέπει νὰ προσέχουν ἐπιμελῶς καὶ νὰ προφυλάσσωνται ἐξ αὐτῶν. Δὲν πρέπει νὰ βοηθοῦν τοὺς αἰρετικοὺς καθ' οἷονδήποτε τρόπον, ὁ ὁποῖος ἐνδεχομένως θὰ ἐνίσχυε τούτους ἐν τῇ πλάνῃ καὶ τῷ φθοροποιῷ ἔργῳ των. Εἰς τοῦτο οἱ πιστοὶ πρέπει νὰ εἶναι σκληροὶ καὶ ἀμείλικτοι. Ἀνεκτικότης ἢ ἀδιαφορία αὐτῶν θὰ ἀπεθράσυνε τοὺς προμάχους τοῦ ψεύδους καὶ τῆς ἀνομίας.

4. Παραλλήλως ὁμως οἱ πιστοὶ ἔχουν ἱερὰν ὑποχρέωσιν ὅπως ἀγωνίζωνται θετικῶς κατὰ τῶν αἱρέσεων καὶ τῶν αἰρετικῶν. Ὁ ἀγὼν των οὗτος πρέπει νὰ εἶναι διηνεκῆς καὶ ἀδιάπτωτος. Ἄντὶ πάσης θυσίας δέον νὰ μάχωνται ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, προμαχοῦντες τῶν ἱερῶν τῆς πίστεως δογμάτων καὶ ἀγωνιζόμενοι πρὸς διασφάλισιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀποπομπὴν ἐκ τοῦ περιβόλου αὐτῆς τῶν θεομάχων τῆς αἱρέσεως λύκων. Ὁ ἀγὼν οὗτος εἶναι ὑπὲρ πάντα ἄλλον εὐκλεῆς καὶ ἔνδοξος, ἔχων στεφάνους παρὰ Θεοῦ καὶ δόξαν καὶ λαμπρότητα.

5. Τὰ κοσμητικὰ ἐπίθετα καὶ αἱ ὕβρεις διὰ τῶν ὁποίων περιλούει ὁ Μάξιμος τοὺς αἰρετικούς, εἶναι ἐνδεικτικὰ τοῦ ἱεροῦ πάθους του ὑπὲρ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἱερᾶς ἀγανακτήσεώς του κατὰ τοῦ φθοροποιοῦ ἔργου τῶν αἱρέσεων. Εἶναι ὁ δείκτης τῆς εὐαισθήτου ψυχῆς τοῦ Ἁγίου, ἡ κοχλάζουσα ἀντίδρασις του κατὰ τῆς βεβηλώσεως τῶν ἱερῶν καὶ τῶν ὁσίων τῆς πίστεως. Εἶναι ἡ ἔκφρασις τῆς σθεναρᾶς του στάσεως ἔναντι τῶν ἐχθρῶν, πολλάκις λυσσαλέων καὶ ἀπηνῶν, οἵτινες πολλὰς κακώσεις καὶ αἰκισμοὺς ἐπεδαψίλευσαν εἰς τὸν ἥρωϊκὸν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως πρόμαχον καὶ Ὁμολογητὴν.

6. Τὸ αὐτὸ ἱερὸν πάθος πρέπει νὰ διακατέχη τὰς ψυχὰς ὅλων τῶν εὐσεβῶν Χριστιανῶν ἐν ὄψει τῶν ποικιλιωδῶν ἐχθρῶν τῆς πίστεως. Παρὰ ταῦτα εἰς τὰς ψυχὰς τούτων δὲν πρέπει νὰ ἐμφωλεύῃ τὸ μῖσος καὶ ἡ ἀπάνθρωπος διάθεσις. Ἐν τοιοῦτον ἐνδεχόμενον ἀποτελεῖ πανηγυρικὴν ἀναίρεσιν τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ ἀγάπης. Οὐτε εἶναι ποτὲ δυνατὸν νὰ διανοηθῶμεν ὅτι ὁ ἱερὸς Μάξιμος, ὁ ἔνθερος συγγραφεὺς τῶν κεφαλαίων τῆς Ἀγάπης καὶ ὁ πυρίπνους μυσταγωγὸς τῆς

ἐν ἀγάπῃ θείας ἀναβάσεως καὶ μυστικῆς θεολογίας, ἤγετο ἐξ ἑωσφορικοῦ μίσους καὶ ἀπανθρώπου σκληρότητος ἐν τῷ τιμίῳ ἀγῶνι αὐτοῦ κατὰ τῶν αἱρέσεων. Τοῦναντίον, σκληρύνεται μὲν κατὰ τῶν αἰρετικῶν καὶ ἐπιτίθεται λυσσαλέως κατ' αὐτῶν, ὁμῶς διὰ νὰ τοὺς σώσῃ, νὰ τοὺς ὑφαρπάσῃ ἐκ τοῦ θανατηφόρου κλοιοῦ τῆς αἱρέσεως καὶ ἐκ τῆς φοβεραῆς ἀρπαγῆς τῆς κολάσεως. Ἡ καρδιά του θλίβεται κυριολεκτικῶς καὶ συμπνίγεται, βλέπουσα τόσας ψυχὰς νὰ ὀδεύουν ἀλογίστως εἰς τὸν θάνατον καὶ νὰ σπεύρουν πανταχοῦ τὸν ὄλεθρον καὶ τὴν καταστροφήν. Τὰ ἐλατήριά του εἶναι ἀγνὰ καὶ χριστιανικά, ἐλατήρια ἀγάπης καὶ συμπαθείας πρὸς τέκνα τῆς Ἐκκλησίας πλανώμενα καὶ διατρέχοντα τὸν ἔσχατον κίνδυνον τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς ἀπονεκρώσεως. Ἡ ψυχὴ τοῦ Ὁμολογητοῦ εἶναι μὲν νευρώδης καὶ εὐτονος, οὐχὶ ὁμῶς σκληρὰ καὶ ἀπάνθρωπος. Ἀγωνίζεται μὲν θαρραλέως, δὲν κυριαρχεῖται ὁμῶς ὑπὸ ἀλαζονικοῦ καὶ τυφλοῦ φανατισμοῦ. Εἶναι διαυγεῖς καὶ πεφωτισμένοι οἱ πνευματικοὶ ὀρίζοντες τοῦ ἀγῶνός της. Ἡ καρδιά του, ἀπαλὴ καὶ τρυφερά, ἀναλύεται εἰς λυγμοὺς εὐφροσύνου ἀγαλλιάσεως, χαίρουσα καὶ σκιρτῶσα διὰ τὴν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας ἐπαναφορὰν τῶν εἰς τὴν νόσον τῆς αἱρέσεως ἀποστασῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἀσκητριῶν. Κατὰ τὸν Ἅγιον τὸ ἀπηνὲς καὶ σκληρὸν δὲν πρέπει νὰ κατισχύσῃ τοῦ φιλανθρώπου. Ὁ ἀντιαιρετικὸς ἀγὼν πρέπει κυρίως νὰ ἀποσκοπῇ εἰς τὴν πάσῃ θυσίᾳ διάσωσιν τῶν πεπτωκότων καὶ πεπλανημένων. Ἐκεῖνο ὁμῶς τὸ ὁποῖον ἀπολύτως ἀπαγορεύει εἶναι ἡ καθ' οἷονδὴποτε τρόπον ἐνθάρρυνσις τῶν αἰρετικῶν εἰς τὸ νὰ παραμένωσιν ἐν τῇ νοσηρᾷ περιοχῇ τῆς αἱρέσεως καὶ νὰ ἐπιμένωσιν εἰς τὸ φθοροποιὸν καὶ ἀντίχριστον ἔργον των. Μία τοιαύτη ἐνθάρρυνσις ἀποτελεῖ ὄντως μισανθρωπίαν καὶ ἐκπτωσιν ἐκ τοῦ χρέους τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης.

7. Ἡ ἱερά τοῦ Μαξίμου μορφή ἀποτελεῖ καὶ σήμερον ἔτι πρότυπον ἄξιον μιμήσεως καὶ δι' ἡμᾶς τοὺς συγχρόνους ὀρθοδόξους Χριστιανούς. Αἰρετικοὶ ὑπάρχουν καὶ σήμερον ἀγριαίνοντες καὶ ἀσφυκτικῶς περισφίγγοντες τὸ ἄχραντον σῶμα τῆς Ὁρθοδοξίας. Αἰρετικοὶ πάσης τάξεως καὶ ἀποχρώσεως: ἀπὸ τῶν ἐν Χριστῷ ἀδελφῶν (!) ἡμῶν, μέχρι τῶν ἀντιχρίστων λύκων καὶ ἐχθρῶν τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας καὶ πίστεως.

Ἐναντίον δὲ τούτων ἀπάντων πρέπει νὰ ὀργανωθῆ ἑκστρατεία νευρώδης καὶ ἀμείλικτος. Τὰ μειδιάματα καὶ ἐναγκαλισμοὶ ἀποθρασύνουν τοὺς αἰρετικούς, ἢ δὲ ὑποβάθμισις τῆς σημασίας τῆς αἵρέσεως εἶναι αὐτόχρημα ἐγκληματική. Ἄν τοῦτο ἔπραττον οἱ διὰ μέσου τῶν αἰώνων πρόμαχοι τῆς πίστεως, ἀσφαλῶς δὲν θὰ ὑπῆρχεν Ὁρθοδοξία σήμερον. Δὲν πρέπει νὰ παίζωμεν ἐν οὐ παικτοῖς, διότι τοῦτο ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ νὰ σχοινοβατῶμεν ὑπεράνω τῆς καταστροφῆς καὶ τοῦ ὀλέθρου. Τὴν Ὁρθοδοξίαν μας πρέπει νὰ διαφυλάττωμεν ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ, ὡς τὸν πολῦτιμον θησαυρόν, τὸν ὁποῖον ἐνεπιστεύθησαν εἰς ἡμᾶς ὁ Κύριος καὶ οἱ Ἀπόστολοι του. Τοὺς ἐχθροὺς τῆς πίστεως πρέπει νὰ ἀντιμετωπίζωμεν εὐθαρσῶς μὲν καὶ ἐν ἀνάγκῃ σκληρῶς, ἐν οὐδεμιᾷ ὅπως περιπτώσει μὲ διάθεσιν πικρίας καὶ μισαδέλφου ἀπανθρωπίας. Νὰ βλέπωμεν αὐτοὺς ὡς πεπλανημένους καὶ εἰς ἄκρον κινδυνεύοντας, πρὸς τοὺς ὁποίους νὰ τείνωμεν χεῖρα συνδρομῆς καὶ βοηθείας. Πρωτίστως ὅμως καὶ ὑπεράνω πάντων πρέπει νὰ ἀγωνιζώμεθα διὰ τὴν περιχαράκωσιν τῆς ἀγιωτάτης ἡμῶν Ἐκκλησίας καὶ τὴν διαφύλαξιν τῶν ὀρθοδόξων ἀδελφῶν μας ἀπὸ τὴν «φθινάδα» καὶ τὸ νοσῶδες καρκίνωμα τῆς αἵρέσεως.

Ἡ φωτοφόρος ἀκτινοβολία τοῦ Μαξίμου δέον νὰ διαυγάξῃ κατ' ἐξοχὴν σήμερον τὸν ἀντιαιρετικὸν ἀγῶνα τῆς Ὁρθοδοξίας.

(*) Περιοδ. «Κοινωνία», ἔτος ΙΖ', περίοδος Β', τεῦχος 2, Μάρτιος-Ἀπρίλιος 1974, σελ. 74-89. Ἐπιμέλ. ἡμετ.

1. Τόμος δογματικός... πρὸς Μαρίνον διάκονον, MPG 91, 88 CD.
2. Πρὸς τὸν ἀγιώτατον ἐπίσκοπον κύριον Νίκανδρον, MPG 91, 89 CD.
3. Τόμος δογματικός... πρὸς Μαρίνον διάκονον, MPG 91, 72 B.
4. Πρὸς τὸν ἀγιώτατον ἐπίσκοπον κύριον Νίκανδρον, MPG 91, 92 D - 93 A.
5. Πρὸς τὸν ἀγιώτατον ἐπίσκοπον κύριον Νίκανδρον, MPG 91, 121 AB.
6. Πνευματικὸς τόμος καὶ δογματικός..., MPG 91, 184 A.
7. Πνευματικὸς τόμος καὶ δογματικός..., MPG 91, 180 CD - 181 A.
8. Τόμος δογματικὸς πρὸς Μαρίνον ἐπίσκοπον, MPG 91, 245 AB.
9. Περὶ ποιότητος, ιδιότητος καὶ διαφορᾶς..., MPG 91, 257 BC.
10. Περὶ ποιότητος, ιδιότητος καὶ διαφορᾶς..., MPG 91, 257 D.
11. Περὶ ποιότητος, ιδιότητος καὶ διαφορᾶς..., MPG 91, 260 B.
12. Περὶ ποιότητος, ιδιότητος καὶ διαφορᾶς..., MPG 91, 260 D.
13. Πρὸς Ἰωάννην Κουβικουλάριον, MPG 91, 464 AB.
14. Πρὸς Ἰωάννην Κουβικουλάριον, MPG 91, 465 C.
15. Ὅτι ἀριθμὸς οὔτε διαιρεῖ..., MPG 91, 473 C.

16. Πῶς χρή νοεῖν τὴν κειμένην ρῆσιν..., MPG 91, 481 D.
17. Ὅτι πραγμάτων, ἤγουν οὐσιῶν ἐπὶ Χριστοῦ..., MPG 91, 485 B.
18. Ὅτι πραγμάτων, ἤγουν οὐσιῶν ἐπὶ Χριστοῦ..., MPG 91, 485 A.
19. Ἐπίλυσις σύντομος τῆς Σευήρου ἀπορίας..., MPG 91, 497 D - 500 A.
20. Ἐκθεσις σύντομος τῆς ἐκδοχῆς τῶν ὀρθῶς ἐπὶ Χριστοῦ..., MPG 91, 500 D.
21. Ἐκθεσις σύντομος τῆς ἐκδοχῆς τῶν ὀρθῶς ἐπὶ Χριστοῦ..., MPG 91, 508 D.
22. Πρὸς Πέτρον Ἰλλούστριον λόγος ἐπίτομος..., MPG 91, 512 B.
23. Πρὸς Πέτρον Ἰλλούστριον λόγος ἐπίτομος..., MPG 91, 512 C.
24. Πρὸς Πέτρον Ἰλλούστριον λόγος ἐπίτομος..., MPG 91, 520 C.
25. Περὶ διαφόρων ἀποριῶν..., MPG 91, 1224 B.
26. Περὶ διαφόρων ἀποριῶν..., MPG 91, 1224 C.
27. Περὶ διαφόρων ἀποριῶν..., MPG 91, 1265 C.
28. Τόμος δογματικός... πρὸς Μαρίνον διάκονον, MPG 91, 72 C.
29. Τόμος δογματικός... πρὸς Μαρίνον διάκονον, MPG 91, 73 C.
30. Ἐπιστολὴ πρὸς ἀγιώτατον ἐπίσκοπον κύριον Νίκανδρον, Σχόλιον MPG 91, 129 A.
31. Πνευματικὸς τόμος καὶ δογματικός..., MPG 91, 177 D.
32. Πνευματικὸς τόμος καὶ δογματικός..., MPG 91, 181 D.
33. Περὶ θελημάτων β' τοῦ ἐνὸς Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, MPG 91, 197 BC.
34. Πρὸς Μαρίνον πρεσβύτερον, ἐπίλυσις τοῦ δευτέρου ἀτόπου, MPG 91, 224 D - 225 A.
35. Τόμος δογματικὸς πρὸς Μαρίνον πρεσβύτερον, MPG 91, 237 C.
36. Πρὸς τὸν αὐτὸν Μαρίνον, MPG 91, 40 BC.
37. Πρὸς τὸν αὐτὸν Μαρίνον, MPG 91, 52 A.
38. Πνευματικὸς τόμος καὶ δογματικός..., MPG 91, 172 B.
39. Περὶ θελημάτων β' τοῦ ἐνὸς Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, MPG 91, 204 D.
40. Περὶ ποιότητος, ιδιότητος καὶ διαφορᾶς, Θεοδώρῳ πρεσβυτέρῳ τῷ ἐν Μαζαρίῳ, MPG 91, 253 B. 256 B.
41. Περὶ ποιότητος, ιδιότητος καὶ διαφορᾶς, Θεοδώρῳ πρεσβυτέρῳ τῷ ἐν Μαζαρίῳ, MPG 91, 252 B.
42. Περὶ ποιότητος, ιδιότητος καὶ διαφορᾶς, Θεοδώρῳ πρεσβυτέρῳ τῷ ἐν Μαζαρίῳ, MPG 91, 252 D.
43. Πρὸς Ἰωάννην Κουβικουλάριον..., MPG 91, 460 B.
44. Πρὸς Πέτρον Ἰλλούστριον..., MPG 91, 517 D.
45. Πρὸς τὸν αὐτὸν Μαρίνον, MPG 91, 44 A.
46. Πρὸς τοὺς λέγοντας ὅτι μίαν Χριστοῦ χρή λέγειν ἐνέργειαν..., MPG 91, 64 C.
47. Πνευματικὸς τόμος καὶ δογματικός..., MPG 91, 173, B.
48. Πνευματικὸς τόμος καὶ δογματικός..., MPG 91, 177 D.
49. Πνευματικὸς τόμος καὶ δογματικός..., MPG 91, 180 A.
50. Περὶ θελημάτων β' τοῦ ἐνὸς Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, MPG 91, 192 C.
51. Πρὸς Πέτρον Ἰλλούστριον..., MPG 91, 524 A.
52. Ἐπιστ. IB', πρὸς Ἰωάννην Κουβικουλάριον..., MPG 91, 481 BC.
53. Πρὸς τοὺς λέγοντας, ὅτι ὡσπερ ὀργάνου..., MPG 91, 64 C.
54. Ἴσον ἐπιστ. γενομένης πρὸς τὸν ἀγιώτατον ἐπίσκοπον κύριον Νίκανδρον, MPG 91, 97 C.

55. Πνευματικός τόμος καὶ δογματικός..., MPG 91, 169 B.
56. Περὶ ποιότητος, ιδιότητος, καὶ διαφορᾶς, Θεοδώρῳ πρεσβυτέρῳ τῷ ἐν Μαζαρίῳ, MPG 91, 252 C.
57. Ἐπιστ. Γ', πρὸς Πέτρον Ἰλλούστριον..., MPG 91, 521 D.
58. Ἐπιστ. ΙΕ', πρὸς Κοσμᾶν καὶ θεοφιλέστατον διάκονον Ἀλεξανδρείας, MPG 91, 569 A.
59. Πρὸς τὸν αὐτὸν Μαρίνον..., MPG 91, 49 C.
60. Πνευματικός τόμος καὶ δογματικός..., MPG 91, 172 D - 173 A.
61. Πνευματικός τόμος καὶ δογματικός..., MPG 91, 177 D.
62. Πνευματικός τόμος καὶ δογματικός..., MPG 91, 164 D.
63. Πνευματικός τόμος καὶ δογματικός..., MPG 91, 164 D.
64. Πνευματικός τόμος καὶ δογματικός..., MPG 91, 164 D.
65. Περὶ διαφορῶν ἀποριῶν, MPG 91, 1264 C.
66. Περὶ διαφορῶν ἀποριῶν, MPG 91, 1405 A.
67. Ἐπιστ. ΙΕ', πρὸς Κοσμᾶν θεοφιλέστατον διάκονον Ἀλεξανδρείας, MPG 91, 545 D.
68. Πνευματικός τόμος καὶ δογματικός..., MPG 91, 177 C.
69. Πνευματικός τόμος καὶ δογματικός..., MPG 91, 177 C.
70. Πνευματικός τόμος καὶ δογματικός..., MPG 91, 164 A.
71. Τόμος δογματικός..., πρὸς Μαρίνον διάκονον, MPG 91, 88 C.
72. Ἐπιστ. ΙΒ', πρὸς Ἰωάννην Κουβικουλάριον..., MPG 91, 464 AB.
73. Ἐπιστ. ΙΒ', πρὸς Ἰωάννην Κουβικουλάριον..., MPG 91, 465 CD.
74. Ἐπιστ. ΙΒ', πρὸς Ἰωάννην Κουβικουλάριον..., MPG 91, 497 D.
75. Ἐπιστ. ΙΒ', πρὸς Ἰωάννην Κουβικουλάριον..., MPG 91, 484 D.
76. Περὶ διαφορῶν ἀποριῶν..., MPG 91, 1265 B.
77. Ἐπιστ. Γ', πρὸς Πέτρον Ἰλλούστριον..., MPG 91, 528 D.
78. Ἐπιστ. ΙΒ', πρὸς Ἰωάννην Κουβικουλάριον..., MPG 91, 465 CD.
79. Ἐπιστ. ΙΒ', πρὸς Ἰωάννην Κουβικουλάριον..., MPG 91, 504 AB.
80. Πρὸς τὸν ἀγιώτατον ἐπίσκοπον κύριον Νίκανδρον..., MPG 91, 88 D - 92 A.
81. Ἐπιστ. ΙΒ', πρὸς Ἰωάννην Κουβικουλάριον..., MPG 91, 500 B.
82. Ἐπιστ. ΙΒ', πρὸς Ἰωάννην Κουβικουλάριον..., MPG 91, 461 BC.
83. Πρὸς τὸν ἀγιώτατον ἐπίσκοπον κύριον Νίκανδρον..., MPG 91, 92 CD.
84. Πρὸς τὸν ἀγιώτατον ἐπίσκοπον κύριον Νίκανδρον..., MPG 91, 112 B.
85. Πνευματικός τόμος καὶ δογματικός..., MPG 91, 160 A.
86. Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τῆς ἐν Ρώμῃ γραφείσης, MPG 91, 140 AB.
87. Πνευματικός τόμος καὶ δογματικός..., MPG 91, 180 CD.
88. Ἐπιστ. ΙΗ', πρὸς ἀσκητρίαν ἀποστάσας τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, MPG 91, 584 D - 585 A.